

Jiří Tichota

Spirituál kvintet měl pravděpodobně největší šňůrou koncertů v historii pražské Lucerny po šedesáti letech slavnostně ukončit svou činnost. Odehrály se jen tři na začátku března – dubnová data už odpadla kvůli koronavirové epidemii. A než se všechno v dobré obrátilo, zemřel Dušan Vančura. Byl to divný závěr historie souboru, který se během více než půl století stal jedním z páteřních článků českého folku, z nějž vystřelovaly hudební výlety ze světa spirituálů k hudbě české renesance, k moravskému folkloru, k obrozeneckým popěvkům, blues, country a do dalších stran. Třeba ještě není všem dnům Spirituál kvintetu konec. Lídr souboru, osmdesátník Jiří Tichota, je stále plný energie. Ale často je také velmi kritický ke své práci, což u muzikantů nebývá běžné.

TEXT: JOSEF VLČEK

Koncert k 50. výročí Spirituál kvintetu (2010) Zleva: J. Tichota, J. Thorovský, I. Budweiserová, J. Nedvěd, L. Vostrá, J. Cerha, E. Kriz-Lifková, Z. Tichotová, J. Holoubek, D. Vančura, foto: archiv Spirituál kvintetu

Jak jste se dostal ke spirituálům? Souvisele to s tím, že v Americe na konci 50. let probíhal velký folkový revival?

Ne. Naopak, jako tehdy ještě Spirituál Kvartet jsme vystupovali spíš na jazzových akcích. Naše první zachovaná nahrávka Old Arck Is Moverin', později s českým textem známá jako Kocábka, pochází z 1. jazzového festivalu v Karlových Varech z roku 1962. Tehdy jsme vůbec nevěděli, že bude nějaký folk, folkové publikum a folková pódia. Ten úplný začátek bych dal do roku 1956 do kostela U Salvátora v Kostečné ulici na Starém Městě. Tam jsem poprvé slyšel černošský sbor. Oni tehdy přijeli do Prahy, protože se tu poprvé provozovala Gershwinova opera Porgy a Bess, a o nedělích obcházelí pražské kostely a po bohoslužbách zpívali spirituály. Líbilo se mi to a říkal jsem si, že by bylo prima, kdyby tohle zpíval Vysokoškolský umělecký soubor, kam jsem tehdy docházel. Tak jsem vzal tužku a notový papír a kamaráda, který měl absolutní sluch, a několik těch spirituálů jsme si zapsali. Jenže ve VUS se tehdy zpívaly častušky, písně

pokrokové mládeže a kantáty o Stalinovi. To až potom, co jsem se vrátil z vojny, za mnou přišel jeden z VUSáků a řekl mi: Co kdybychom ty spirituály zpívali v malém kroužku? Až teprve později jsem se dozvěděl, že existují nějací The Weavers nebo Pete Seeger.

Znal jsem vás ze spolupráce s Traditional Jazz Studiem bratří Smetáčků, a proto mě moc překvapilo, když jsem poprvé slyšel Ave tu pura puella. Nikdy předtím jsem si nedovedl představit, že se renesanční hudba dá dělat tak civilně. A navíc to byl velký skok stranou od spirituálů.

V té době už se z kvartetu stal kvintet a ze staré sestavy jsem zbyl jen já. V nové pětičlence jsem měl i velký objev – před mikrofonom stál poprvé Karel Zich. Seznámil jsem se s ním zvláštním způsobem. V roce 1969, už po srpnu, probíhala vlna studentských stávek. Studenti obývali vysoké školy a já, tehdy už asistent na filozofické fakultě, jsem měl přes noc dozor. Hodně se při tom zpívalo a právě tam jsem poprvé slyšel Zicha zpívat.

Na Písníčkách z roku raz dva z roku 1972 jsem se prostě jen vrátil k tomu, co jsem znal ze své odborné činnosti na fakultě. Zrovna třeba ta zmíněná písnička, jinak také Zichův debut se Spirituál kvintetem, pochází ze speciálního literátského bratrstva z Hradce Králové z roku 1550.

Jestli se nemýlím, tak na téhle desce jste se také poprvé projevil jako textař.

Ano, pokud si pamatuji, první můj text byl Dindirindin. Pro tu desku jsem jich pak napsal podle zachovaných renesančních tabulatur ještě několik – Vandrování, Podzimní nebo Růžičku. Ale já jsem se nikdy za textaře nepovažoval a nepovažuji.

Proč jste začali zpívat spirituály v češtině?

Do roku 1968 jsme zpívali výhradně anglicky a kupodivu jsme s tím neměli žádné problémy. My jsme si to vysvětlili tím, že soudili podle sebe, totiž že nám nikdo nerozumí, a tudíž je to tak lepší. Jenže jsme postupně pochopili,

Druhá sestava Spirituál kvintetu s pětistrunným banjem a dvanáctistrunnou kytarou (1963), foto: archiv Spirituál kvintetu

Spirituál kvintet natáčí Písničky z roku raz dva (1972). V sestavě již J. Hadrabová a K. Zich, foto: archiv Spirituál kvintetu

že máme výjimečnou možnost říkat ve spirituálech něco jiného, než bylo v originálních textech. Kolem toho je spousta historek, které často vyprávím. Jedna z těch nejlepších se točí kolem písne

Až se k nám právo vrátí. Tehdy někoho z dohlížejících napadlo, abychom jim dodali původní text. Jenže ten originální text zněl Více důvěry v Krista. Tak jsme si ten náš text nechali přeložit na

katedře anglistiky do angličtiny. Tehdy nebyl internet, ba ani nějaké dostupné informační zdroje, takže se to překontrolovat nedalo. Ostatně, i kdyby, tak každý spirituál existoval v mnoha různých, často velmi odlišných variantách.

Rozumím tomu v kontextu doby, ale je samozřejmě otázka, zda mají být české texty blízké originálům.

Nemyslím si, že by nové verze nutně musely být blízké originálům. Ale každý žánr, a spirituál je, myslím, přesně definovaný žánr, má svoji roli a funkci, které by měly být respektovány. Takže mně nevadí, že se místo o Mojžíšovi bude zpívat o cestě za svobodou, ale vadilo by mi, kdyby se na spirituál zpíval text nevhodný, nebo dokonce neslušný, což může být dáno tím, že melodie je velmi chytlavá a inspirace velmi kulhává. V případě spirituálů mi připadá, že slušností je, aby spirituál, ať už je přebásněn, nebo přetextován, mohl být zpíván v kostele. Nesmí se nikoho dotknout. Takhle se musí obecně zacházet i s lidovou hudbou.

V polovině 70. let se Spirituál kvintet na čas prolнул s třemi členy Brontosaurů. Pokud si pamatují, ortodoxní příznivce spirituálů to dost vyděsilo. Bratři Nedvědové a Zdenka Tosková pocházeli z úplně jiného prostředí.

To bylo po odchodu Karla Zicha do světa pop-music. Bratři Nedvědové byli výteční muzikanti a skvělí zpěváci, o tom snad nikdo nepochyboval. Co někomu mohlo přijít, dejme tomu, naivní, byly písničky, které pocházely z jejich trampského podhoubí. Ale dokázali se přizpůsobit. Když jsem je prvně slyšel v roce 1974 ve Svitavách, tak jsem si málem sedl na zadek. Tak úžasně jim to znělo. Navíc byli nesmírně vynalézaví. My jsme s nimi kdysi natočili písničku To, co zbývá, lásko, kterou původně složil chilský zpěvák Víctor Jara, který zahynul při tom známém puči generálů...

Znám. Te Recuerdo Amanda, strašně slavná písnička...

To je ona. Dodneška si vychutnávám, jak ji František Nedvěd zpívá. To jsme točili

Koncert s P. Seegerem, zakládající sestava kvintetu (R. Helebrantová, M. Keller, J. Tichota, I. Mach, M. Kastelovič). Divadlo ABC (1964), foto: archiv Spirituál kvintetu

v rozhlasovém studiu a pamatuji si, jak z toho tehdy byli všichni v úžasu.

Pak přišly Šibeničky, což byla na svou dobu diskutabilní deska.

Já jsem nikdy neuvažoval o tom, že bych konkuroval moravským muzikantům, lidem, kteří v tom hudebním podhoubí vyrostli. To ani nejde. Šibeničky jsou poklona nás Pražáků téhle lidové kultuře. Udělali jsme kolekci moravských lidových písní po svém. Ano, některým lidem to vadilo. Chodili na Spirituál a chtěli spirituály. Ale my jsme občas také potřebovali někam odbočit. Já na Šibeničky nenechám dopustit a vzpomínám na ně rád.

Lenka Zogatová, která pořádala v 80. letech vaše koncerty v Brně na Šelepce, vždycky básnila o písničce Psí spřežení. Prý to byla hrozná legrace, ale moc jste ji nehráli.

Ono se to jmenovalo jinak – Haň, bílou plání. Taková praštná písnička, kterou jsem napsal jako poctu svéráznému moravskému polárníkovi Eskymo Welzlovi, který přešel s psím spřežením celou Sibíř. Jeho Ledové povídky jsem si kdysi s chutí přečetl. V té písni byla taková společná recitace pro kapelu a publikum o tom, jak tam jedí mrože a k večeri nemají vůbec nic. My jsme ji zahráli na

Portě v roce 1983. To byl z hlediska cenzury asi nejtvrdí rok, který jsme během dvaceti let normalizace zažili. Těch malérů bylo tehdy tolik, že nás pan režisér Plšek požádal, abychom tentokrát výjimečně vynechali „písň utlačovaných černochů“ a dali raději nějakou legraci.

První dochovaná fotografie Spirituál kvintetu: J. Tichota, M. Keller, I. Mach, M. Kastelovič. Bratislava, Reduta (1962), foto: archiv Spirituál kvintetu

A mě nenapadlo nic jiného než zařadit tuhle napůl píseň, napůl recitaci. Lidé se hrozně bavili, víte, co to je, když začne křičet třicetitisícový dav, ale pak jsme se dozvěděli, že sovětský kulturní atašé, který náhodou Portu navštívil, rozhořčeně odešel, protože si myslel, že si děláme srandu z toho, že je v SSSR hlad. Odsákali jsme to půlročním zákazem činnosti.

No, kdybyste zpívali „písň utlačovaných černochů“ jako Až se k nám právo vrátí nebo Mává, mává nám všem svobodná zem nebo Za svou pravdou stát, tak by z toho možná nic nebylo. To byly paradoxy tehdejší doby. Na téhle písni je znát, což si málokdo uvědomuje, že Spirituál kvintet nezpíval jen vážné spirituály, ale měl také obrovský smysl pro humor. A tím nemyslím jen rýmování vašeho kamaráda Františka Novotného a jeho originální rýmovačky, složené do deseti minut přímo na místě.

Nevím, jestli to byl obrovský humor, ale my jsme se rádi bavili. Většinou to bylo dost zlomyslné, protože jsme se

Poslední sestava Spirituál kvintetu: P. Peroutka, Z. Tichotová, J. Tichota, stojící D. Vančura, J. Cerha, V. Součková, J. Holoubek (2012), foto: archiv Spirituál kvintetu

pokoušeli utahovat si z těch mocných. Ale tak to tehdy bylo všude, v hospodě, v divadle... Dodnes nám chodí dopisy, jak jsme lidem pomáhali přežít tu dobu. Někdy mi to připadá až přehnané. Přitom my jsme jen balancovali na hraně a snažili se na ní udržet. Ale pravda je, že nás lidé nejvíce znají v té protestní poloze.

Loni v listopadu jsme hráli pro krajany ve Spojených státech a tam si za námi pro podpisy často chodili lidé, kteří kdysi emigrovali a měli naše staré desky. Nemohli prý bez nich odejít. Když si člověk představí, že v tom kufříku, se kterým odcházeli, měli Písničky z roku raz dva, protože bez nich nemohli být! To bere za srdce.

Kolik jste za těch šedesát let natočili písniček?

Já to nevím. Máme nějakých třicet alb, což je, dejme tomu, nějakých tři sta dvacet skladeb, ale k tomu musíme připočítat singly, EP desky a skladby na

různých kompilacích. Tak čtyři stovky? Možná.

No, ale spoustu skladeb jste sice hráli, ale nenatočili.

Co si budeme povídat, ve většině případů je to dobře. Když jsme začínali, tak naší domovskou scénou bylo Divadlo Na zábradlí. Tam jsme jako kvartet měli jednou měsíčně koncert a na každý jsme připravovali úplně nový program. Takže těch nenahranych písní musely být stovky!

Víte, já jsem vyrůstal v době, kdy existovala jen vážná hudba a taneční hudba. Taneční hudba, jak se to opravdu jmenovalo, skutečně sloužila k tanci. Existovaly velké taneční soubory, které měly jednoho nebo dva sólisty, Rudolfa Cortése nebo Arnošta Kavku.

A pak tam byly konferenciérky, které po každém tanečním bloku uvedly dvě skladby k poslechu a na těch svých vysokých podpatcích zase odklapaly pryč.

Loni v listopadu jsme hráli pro krajany ve Spojených státech a tam si za námi pro podpisy často chodili lidé, kteří kdysi emigrovali a měli naše staré desky. Nemohli prý bez nich odejít.

A teď najednou jsme se scházeli v tom Divadle Na zábradlí, všichni jsme měli kytary, a kdo další chtěl, tak přišel a zazpíval. Neslo se to v úplně jiném duchu než na těch tanečních akcích. Dělali jsme si legraci, byla to úplně jiná zábaava. Nikdo z nás v těch chvílích netušil, že jsme jedni z těch, kteří ten zaběhnutý pořádek začali měnit.

Snad ještě něco, na co v našem povídání nepřišla řeč. Spirituál kvintet měl v jisté klíčové době prst na tepu doby. Šéf kapely Jiří Tichota o tom mluví jen skromně, ale byl to právě tenhle soubor, který už 23. listopadu 1989 vystoupil na třetím mítinku na Václavském náměstí a z balkonu nakladatelství Melantrich přítomné nadšeně veřejnosti zazpíval. Až se k nám právo vrátí. Stál jsem tam vedle Borise Hybnera, a když Spirituál kvintet dozpíval, Boris se ke mně otočil a povídá: Na tohle nikdy nezapomenu. ☒